

บทความเกี่ยวกับหลักนิติธรรม

โดย ดร.สุรัชย์ ศรีสารคาม

ที่ปรึกษาประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

การปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยหลักนิติธรรมได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการบริหารบ้านเมืองให้เป็นไปด้วยความปกติสุขยั่งยืนซึ่งจะต้องบังคับใช้อย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้โดยไม่เลือกปฏิบัติ ประชาชนในทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ยากดีมีจน ข้าราชการ นักการเมืองจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาค

ความหมายของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึงหลักแห่งกฎหมายที่บังคับใช้ด้วยความเป็นธรรม อันหมายถึงความรวมถึง การบัญญัติกฎหมาย การใช้การตีความกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และ กระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมหลักนิติธรรมจะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม จะใช้บังคับไม่ได้

สาระสำคัญของหลักนิติธรรม

๑. กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป หมายถึง กฎหมายต้องมุ่งหมายให้ใช้บังคับกับบุคคลทุกคนโดยเสมอภาคกัน ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับกับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือกับคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะเจาะจง กล่าวคือ การตรากฎหมายจะต้องมุ่งหมายให้ใช้บังคับกับบุคคลโดยทั่วไป เป็นการวางกฎกติกาสำหรับสังคมเป็นการทั่วไป เช่น หากบุคคลใดได้กระทำการอันกฎหมายอาญาบัญญัติไว้เป็นความผิด บุคคลนั้นๆ ก็จะมี ความผิดและได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หลักการนี้มีไว้เพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจออกกฎหมาย มุ่งหมายกลั่นแกล้ง ทำลายล้าง หรือลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง

๒. กฎหมายจะบัญญัติให้การกระทำใดเป็นความผิดอาญาและมีโทษย้อนหลัง หรือมีโทษย้อนหลังหนักกว่าเดิมไม่ได้ หากในขณะกระทำการใดๆไม่มีกฎหมายกำหนดให้การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา หรือกฎหมายกำหนดให้การกระทำใดเป็นความผิดและมีโทษอาญาอยู่แล้ว กฎหมายที่ออกในภายหลังจะบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดและมีโทษอาญาย้อนหลังไม่ได้ และบัญญัติให้มีโทษย้อนหลังหนักขึ้นมิได้ด้วย

๓. ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยบริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิดหลักให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่มี ความผิดจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิดนี้ หลักนิติธรรมในข้อนี้มีขึ้นเพื่อเป็น หลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับโอกาสต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดีของตนอย่าง เต็มที่ตามขั้นตอนและกระบวนการของกฎหมาย

๔. หลักความเป็นอิสระและเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดีของตุลาการ จะต้อง มั่นใจว่าผู้พิพากษาศาลการมีความเป็นอิสระและความเป็นกลางอย่างแท้จริงในการพิจารณา วินิจฉัยคดีผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นอิสระ ไม่ถูกแทรกแซงจากทุกฝ่าย และนอกจากนั้น ผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นอิสระจากใจตนเองด้วย คือต้องมีความเป็นกลาง ไม่มีอคติในการ ปฏิบัติหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นอคติอันเนื่องมาจากสาเหตุใด หลักนิติธรรมการปฏิบัติหน้าที่ของ ผู้พิพากษาศาลการจะต้องพิจารณาตัดสินอรรถคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียง เข้าข้างฝ่ายใดอันเกิดจากอคติ ๔ ประการ

๕. รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจและต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้เท่านั้น องค์กรของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ มีอำนาจก็เพราะกฎหมาย มอบอำนาจให้ ดังนั้นรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหลายต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้เท่านั้น จะใช้อำนาจเกินขอบเขตกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ รัฐที่ยึดถือหลักนิติธรรม รัฐและเจ้าหน้าที่ ของรัฐจึงไม่สามารถใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ต้องเป็นไปตาม ที่กฎหมายกำหนด การกระทำใดๆ ที่ไม่มีกฎหมายรองรับจึงไม่ชอบ และไม่มีผลใช้บังคับ หลักนิติธรรมในข้อนี้จึงมุ่งคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยแท้

๖. กฎหมายต้องไม่ยกเว้นความผิดให้แก่การกระทำของบุคคลหรือคณะบุคคล ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตไว้ล่วงหน้ากฎหมายที่อภัยโทษหรือนิรโทษกรรมให้แก่การกระทำที่เกิดขึ้น และผ่านมาแล้ว สามารถกระทำได้ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม แต่การนิรโทษกรรมให้แก่การกระทำ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้เป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมขัดต่อหลัก นิติธรรม

บทสรุป

หลักนิติธรรม เป็นหลักที่สำคัญที่ใช้จำกัดและควบคุมการใช้อำนาจโดยไม่ชอบของผู้มีอำนาจทั้งหลายเป็นการคุ้มครองให้กับคนที่อ่อนแอกว่าและเกิดความสมดุลหลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการสำคัญที่ใช้ในการควบคุมกำกับให้ฝ่ายบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติ และหน่วยงานของรัฐทั้งหลายให้ใช้อำนาจไปตามกรอบที่กฎหมายกำหนด ทำให้เกิดสังคมที่เป็นธรรม ประชาชนทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีของบุคคลได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน